د احمد شاه بابا دیوان

سریزه

د

حبیب الله رفیع

تدوین او ترتیب

مومن موحد

۱۹۹۹/۱۳۷۸

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پیژندنه:

نوم	:	د احمد شاه بابا دیوان.
سریزه	:	حبیب الله رفیع.
ترتیب او تدوین	:	مومن موحد
کمپوزر	:	نور محمد نور.
کپوز	:	ایشیاسافټ. پېښور پښتونخوا.
د خپرېدو کال	:	۱۳۷۸ ۱۹۹۹
خپروونکی	:	دانش کتابتون. قصه خواني. پېښور ټیلیفون: ۲۵۶۴۵۱۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپرندوی یادښت

احمد شاه بابا د لوی افغانستان مؤسس او خواخوږی پښتون واکمن ؤ چې د افغانانو د میړانې تاریخ یې د نړۍ پر مخ ځلولی دی.

دی له ومره ډېرو جگړېزو خوځښتونو او یونونو سره سره یو فرهنگیال او فرهنگپال شخصیت هم و چې د ده له میړانې سره د ده د شعر انگازې هم له ایرانه تر هنده پرتوله سیمه خپرې وې. گرانو لوستوالو ته به د احمدشاه بابا د درانه شخصیت د واکمنۍ او چارو په اړه بشپړ معلومات وي او دا به هم ورته څرگنده وي چې هغه د سیمې پر څومره ستراتیژیك ځای واکمن ؤ، ځکه نو د ده بې ساري بوختیاوې هم ورته څرگندې وي له دې سره سره چې ده بیاهم پښتو شعر وایه، له یو شاهکار پرته ورته بل څه نه شو ویلای. د ده د شعر دېوان دوه ځله خپور شوی لومړی ځل پر ۱۳۱۹ په کابل کې د لوی استاد پوهاند حبیبی او بیا د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ له خوا خپور شوی، چې د لوستونکیو د مینې له امله له چاپېدا سره سم تری تم شوی دی .

دانش کتابتون دې اړتیا ته په پاملرنه له ډېر مهال راهیسې دا هیله په زړه کې پالله چې د سیمې د دغه نامتو واکمن د شعر دېوان د نوې څېړنې په ترڅ په ښکلې بڼه بیا خپور او رامنځته شوې خلا له منځه یوسي. له نېکه مرغه یې د خپرېدا مهال اوس راورسېد.

موږ هیله من یو چې د لوی احمدشاه بابا دېوان بیا خپراوی د پښتنې فرهنگ په وده کې ارزښتمن وگڼل شي.

په درناوی

دانش کتاب خپرنځی پېښور

۱۳۷۸/۲/۱۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د سريزې پر ځای

[۱]

پنځلسمه، شپاړسمه او اوولسمه پېړۍ د افغانستان په سياسي ژوند کښې ډېرې بدمرغې پېړۍ وې، همدې بدمرغيو د ژوند پر ټولو اړخونو سيوري کړي وو.

په دې پېړيو کښې افغانستان ملي حکومتو نه له لاسه ورکړي وو، د واک ځواکونه ډېر کمزوري، محلي اوکاواکه وو. د هېواد ختيځې سيمې د هند کورګانيانو لاندې کړې وې. د هېواد پر لوېديځو سيمو ايراني صفويانو خېټه اچولې وه او د هېواد شمالي سيمې د ماوراءالنهر د شيبانيانو لاس ته لوېدلې وې. تر دې چې زمونږ هېواد دې پرديو ځواکونو تر خپل منځ د مقابلې ډګر ګرځولی وٴ او زمونږ پر خاوره به يې له يو بل سره جګړې کولې.

له دې سره - سره افغانان هم تسليم شوي نه وو که سياسي واکمنۍ يې کمزورې وې هم، ملي اراده يې پياوړې وه او د هېواد په ګوټ ګوټ کښې يې يرغلګرو او اشغالګرو ته پاڅونونه کول او دوی ته يې اساسي ستونځې راولاړولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لړ کښې د هېواد په ختيځو برخو کښې پوره سل کاله روښاني غورځنګ په غورځنګ ؤ او د دښمن پر نظامي، سياسي، فکري او اقتصادي تاسيساتو يې بريدونه کول او هغه يې رانړول.

دا غورځنګ پر دښمن ظاهراً بريالی نه شو او د ښمن يې راونه پرځولای شو، خو د نورو غورځنګونو پيدا کولو ته يې لاره هواره کړه او د مبارزې زړې يې په ټول هېواد کښې رازرغون کړل.

د روښانيانو په پايځوړ کښې د ايمل خان مومند او دريا خان اپريدي لښکرو د مغلو په ککريو کښې اوبه وڅښې او بيا خوشحال خان خټک د افغان په ننګ توره وتړله اوغږ يې پورته کړ:

و مغـــــــــول و ته به نـــن کړم اټك پوله
ملك به خلاص کړم د مغول له غال او غوله

د دې ټولو په پای کښې د هېواد په لوېديځ کښې ميرويس غورځنګ را ولاړ شو او دا سيمه يې د توري او تدبير په ګډ ځواك له ايراني ښکېلاك نه خپلواکه کړه، تردې چې شاه محمود د وقايوي فتوحاتو په لړ کښې تر اصفهانه ورسېد او د شاه حسين صفوي ورسته واکمني يې رانسکوره کړه، شاه اشرف له ترکانو اوروسانو سره دايران د هغو ځمکو په ر سر چې دوی لاندې کړې وې جګړې وکړې او د ايران د وېشل کېدلو د مخنيوي هڅې يې کولې. له بده مرغه د ميرويس نيکه ځای ناستي دکورنيو مخالفتونو ښکار او د ايراني نادر افشار تر فشار لاندې راغوزار شول او يو ځل بيا د بشپړې ازادی په لاره روان هېواد د پر ددو د بشپړ اشغال ښکار شو.

احمدخان دنادر افشار يو ځوان خو پياوړی او غښتلی منصبدار و د هند په فتوحاتو کښې له نادرسره ملګری ؤ او د اداري، جګړې او سياست تجربه يې کوله. کله چې نادر افشار د ايران په خبوشان کښې د ده د ساتونکو له خوا ووژل شو نو احمدشاه بابا دخپلو افغاني عسکرو په مرسته هم دولتي خزانې او وسلې خوندي وساتل او هم يې د نادر افشار کورنی او اولادونه له بې سترۍ او ضرر څخه وژغورل او وساتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې سمدلاسه کندهار ته راستون شو. د لويې جرګې د تاريخي عنعنې په رڼا ژوندي کولو سره يې مشران سره کښېنول او ترې ويې غوښتل چې د آزاد افغانستان له پاره مشر وټاکي او لکه د ميرويس نيکه د دورې غونډې داولس په مشوره اوخوښه په هېواد کښې يو ملي واك ټينګ شي.

جرګه تر اوونۍ زياته اوږده شوه اودنه ورځو ترتېرېدو وروسته چې دافغاني خيلونو مشران دملي مشر په ټاکلو سره يوه خوله نه شول نو صابر شاه ملنګ ددوي له منځه پاڅيده له نژدې کرونديې نه يې دغنمو يا وربشو وږي راوشکول ،رايي وړل اوداحمد شاه بابا په دستار کښې يې وروتومبل، لاس يې پورته کړل. دعا يې وکړه او ويې ويل چې احمدشاه زمونږ پاچا دی اوکه هر څو ځوان دی خو د تدبير او ميړانې له مخې بابا دی. دا ټاکنه جرګې په يوه خوله ومنله او احمد خان احمدشاه شو، بابا شو، د افغانستان پاچا شو؛ چې لږه ساه يې واخيسته په هېواد کښې دننه يې اداره جوړه او امنيت ټينګ کړ نو بيا يې په لښکرکښيو او فتوحاتو لاس پورې کړ، د هېواد په ختيځ کښې يې د هند نيمه وچه لاندې کړه او د ډيلي پر تخت کښيناست. ايران ته په توغ او نغاړه ولاړ او دهغه هېواد ډېرې برخې يې لاندې کړې. د ماوراءالنهر زياتې سيمې يې ونيولې او له هغو تولو يرغلګرو نه يې غچ واخيست چې تر ده وړاندې دوې دوې نيمې پيړۍ يې افغانستان تر منځ وېشلی او د هېواد خلك يې ځورولي وژلي او د آزادۍ په جرم په خپلو پاکو وينو لنبولي وو.

احمد شاه بابا يو مدبر پاچا ؤ. ديندراه او خو د داره پاچا ؤ . د دښمنانو په وړاندې "شديد" او د خپلو په وړاندې "رحيم" ؤ په عدل او داد يې پاچاهي کوله او په توره او مېړانه يې دهېواد پولې ساتلې.

ده دافغانستان سياسي پولې د دې هېواد له طبيعي پولو سره سمې کړې او په وقايوي فتوحاتويې دهېواد پولې مضبوطې او د واکمنۍ پر ځاى يې په سيمه کښې يوه لويه ستروا کي ټينګه او افغاني امپراتوري يې جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنۍ يادې شوي پيړۍ لکه څومره چې د پښتنو په سياسي ژوند کښې سپېړې او بدمرغې دي. همدومره د پښتنو په ادبي او ثقافتي ژوند کښې ښې او نېکمرغې دي اولکه څنګه چې په دې دوره کښې تورو (شمشيرها) مقابله کړې همداسې تورو (حروفو) او قلمونو هم مبارزه کړې او په پښتو کښې د ادب يوه لويه ذخيره اوپانګه رامنځ ته شوې ده تردې چې دې دورې ته دپښتو ادب زرين دور ويل کېږي.

روښانيانو چې دبايزيد روښان په مشر تابه په مغولو پسې توره را ايستلې وه، ورسره يې قلمونه هم راپورته کړي وو او په پښتو کښې يې دروښانه روښاني ادب خښته په همدې وخت کښې کښېښوده.

تردې وخته پښتو ادب په وقفه يې بنه اوپه خواره واره ډول زيږيدلی، خلق شوی او تر مونږ پورې رارسېدلی وُ، له دوهمې هجري پيړۍ نه د امير کروړ وياړنه اوربدل کېده، بيا چوپتيا وه، له دريمې پيړۍ نه د هاشم سرواني غږ زمونږ تر غوږه رارسېدلی وُ، په څلورمه پيړۍ کښې د شيخ رضي او امير نصر لودي نيوکې او غبرګون د هغو تکفيرو نو بيان او سپيناوي کاوه چې دښمنانو په دوی لګولي وو، بيټ نيکه دپښتونخوا په يوه بلـه سيمه کښې له لوی خدای سره د زړه خواله کول اوڅو نور د ګوتو په شمېر کسان. له پنځمې پيړۍ نه د شيخ اسعد ويرنۍ بولله رارسيدلې، له شپږمې پيړۍ نه د شيخ تيمن کاکړ، ښکارندوی غوري، ملکيار غرشين، تايمني او قطب الدين بختيار غږونه اورو، په اوومه پيړۍ کښې پر پښتونخوا د مغولو تاړاك د تورو هنګامه هم تود وي او ورسره د تورو او ادب هم، هوتك بابا په خپل رزميه پارکي کښې ځوانان د دښمن مقابلې ته راغوارې او مبارزې او مقاتلې ته؛ شيخ متي بابا د خدای کاينات په نوي فلسفي نظر ګوري، په اتمه پېړۍ کښې ملکيار هوتك او اکبر زمينداوری ژوند کوي او پښتو ادب ته نوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بخښنـــې لـــري، پــه نهمـــه پيـــړۍ کـــښې انفـــرادي هـــڅې پراخيــــږي. د پښتونخـوا پـه ګوټ ګوټ کـښې ادبـي زمزمـې اورو او لـه پښتونخـوا نـه بهر هـم سـلطان بـهلول لـودي او خليـل خـان نيـازي پـه هنـد کـښې پښتـو شـعر وايــي. زرغـــون خـــان نـــورزی او زرغونـــه کـــاکړه پـــه پښتونخـــوا کـــښې، د شـــيخ ملـــي دفـــتر او ديوســـفزو ژونـــد پـــښېنو پـــه اړه د پښتنـــو تـــاريخ هـم دهمـدې پيـړۍ دی. خـو مـوږ ګورو چـې دا ټولـې حلقـې يولـه بلـه بيلـې اوخـورې ورې دي خـو روښـانيـان دبـايزيد روښان پـه مشـر تابـه دقلم په اخيســتو ســره ادب تــه زمـاني تسلســل ورکـوي اوټولـې کـړۍ يـې دېرلـه پـورې لـړۍ بـڼه نيســي او يــو داســې ادبــي بنســټ ږدي چــې پيــا وروســـته د پښتــو ادب طلايــي مــانۍ پــرې ودانــېږي.

دروښانـــي ډلـــې مخکـــښ ليکـــوال پـــه خپلـــه بـــايزيد روښان و، چـــې بيـا پسـې ارزانـي، مـيرزا، مخلـص، دولـت، واصـل، کريمـداد، ملاعمـر او نـور د روښانـي ادب ډيـوه روښانـه سـاتي. اخونـد درويـزه کـه څه هـم فکـراً لـه دوي سـره مخـالف او د مغولـو پلـوي دی خـو د ادب پـه منـډه کـښې همهغـه د روښانيـانو لاره نيسـي؛ دی، زوی يـې کريمـداد اونـور پـيروان يـې همـدالاره پـالي اوپښتـو ادب تـه بخښنـې کـوي. ورپسـې خوشـحال خټک هم د توري تـر څنګ خپـل تـېره قلـم هـم راپورتـه کـړې و او پـه پښتـو ادب کـښې يـې بنيـادي تيـږې کـښېښودې ده پـه خپـل کـور کـښې د ادب يـو روزنـځی او پوهنـځی جـوړ کـړ، ګڼ شـاعران زامـن او لـونې يـې ټولنـې تـه وړانـدې کـړل اوګڼې ادبـي هسـتونې وشـوې، اشـرف خـان هجـري، عبدالقـادر خـان، صـدر خـان، سـکندر خـان، بـهرام خـان، ګوهــر خـــان، حليمـــه، ســـعيد، آزادخــان، کــامګار خــان او نــور د دې کورنـۍ خـوږ ژبـي شـاعران دي چـې ډېر پيـاوړي شـاعر يـې کـاظم خـان شـيدا د احمدشـاه بابـا همځولـی او همعصـر و.

د خوشـحال خـان خـټک لـه ادبـي پيـل سـره د پښتـو ادب زريـن دور پيـل شـو چـې نـه يـوازې پـه خټکـو بلکـه د پښتنـو پـه بيلابيلـو خېلونوکـښې پيـاوړي شـاعران رامنـځ تـه شـول او د پښتـو ادب يـوه نـوې هنګامـه يـې تـوده کـړه لکـه د ټولـو پښتنـو منلـی بابـا رحمـان بابـا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمیدمومند . خواجه محمد بنګښ. یونس خیبري. قلندر. مصري خان ګګیاني. معزالله خان مومند . اشرف خلیل، میامحمدي صاحبزاده. خنګل خلیل، نجیب سربندي. پیر محمد کاکړ. علیخان مهمنزي، ابوالقاسم، الپودي حافظ. عبدالعظیم زانیزي. محمد هوتك، زرغونه انا ، بي بي زینبه، شاه حسین هوتك. ریدي خان مومند ، ملانور محمد غلجی، عبدالرحیم هوتك او نور په لسهاؤ پیاوړي اوخوږ ژبي شاعران او ادیبان او د پښتو ادب دا اوج، موج، عروج او ځپاندي د احمدشاه بابا دژوند تر پایه را روانه وه، ده دهمدې طلایي عصر په پایخوږ کښې ژوند کاوه اوپه پښتوادب کښې یې مخې ته پخې ادبي تجربې پرتې وې.

[۳]

احمدشاه بابا دوخت ناوړه سیاسي حالاتو اودپردیو یرغلونو دتوري اخیستلو ته وهڅاوه اودپښتو ادب بې ساري ودې او پرمختګ دقلم اخیستلو ته، دی د خپلو پښتنو باباګانو امیر کروړ، بایزیدروښان، خوشحال خان ختك، سیدال خان ناصر، شاه حسین هوتك د توري اوقلم په ګډ میراث کښیناست او دواړه یې ښه وځلول اوښه وچلول.

هو! د بابا سیاسي، نظامي، اداري او جنګي اړخ تاریخونو ډېر ځېړلی او څلولی دی تردې چې دده علمي، ادبي، تصوفي او فکري اړخ یې تر سیوري لاندې راغلی اوډېر لږ رابرسېره شوی دی.

موږدلته دده دژوند له لومړي اړخ نه تیرېږو اویوازې پر دوهم اړخ یې غږېږو ځکه چې زمونږ له دې څېړنې اوددې دیوان سره یې همدا اړخ اړخ لګوي .

احمدشاه بابا مخکښې له دې چې واکمنی ته ورسیږي مشران یې دقوم مشران اویه وړه کچه حاکمان وو نو دی له هماغه ماشومتوبه لکه څنګه چې دلوړو کورنیو عادت وُ تر روزنه لاندې نیول شوی اودرس اوزده کړې ته کښینول شوی وُ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بابا پـه تنکـی ځوانـی دپښتنـو دکورنیورقـابتونو لـه املـه دشـاه حسـین هوتـك لـه خـوا هغـه وخـت زندانـي شـو چـي لـه خپـل مشـر وروږ ذوالفقـار خـن سـره لـه فـراه نـه کندهـار تـه راغـی. دی شـپږ کالـه دشـاه حسـین هوتـك پـه زنـدان کـښي و او د ځوانـی د فکـري ودې دا مهمـه دوره یې په زندان کښې تېره کړه.

د احمـد شـاه بابـا د زنـدان د دوري پـه بـاب تـردې زیـات هـېڅ معلومـات نشـته خـوزه فکـر کـوم چـي دزنـدان دې دورې ده تـه د یـوه ښوونـځي کـار ورکـړی وي او تصـوف او ادب تـه یـې چـې دواړه فکـري تمرکـز غـواړي همدلتـه توجه راګرځېدلـې وي.

دی لـه یـوې خـوا د پښتنـو دیـوې درنـې کورنـی غـړی و، د شـاه حسـین هوتـك کورنـی هـم یـوه درنـه او پښتنـه کورنـی وه، نـو د ده د وروږ بنـد د سیاسـي ملحوظـاتو لـه مخـې و چـې دی ضمنـا ورسـره بنـدي وو، زه بـاور لـرم چـې دوی تـه بـه د پښتنـو مېلمنـو پـه تـوګه پـه بنـد کـښي تسـهیلات او اسـانتیاوې برابـرې وې او څرنـګه چـې د شـاه حسـین دربـار د علم او ادب دربـار و نـو یقینا چـې احمـد شـاه بابـا تـه بـه دکتـاب او مطـالعې اسـانتیا وې موجـودې وې، ده بـه زده کـړه او مطالعـه کولـه اوڅرنـګه چـې د شـاه حسـین هوتـك دربـار د پښتـو ادب د ودې دربـار و نـو فکـر کیږي چې احمد شـاه بابـا بـه ادب تـه دمخـې کولـو پـه لاره کـښي دهمدې ادبي محیـط تـر اغیـز لانـدې راغلـی وي، کـه څه هـم ده تـه دیـوه بنـدي پـه حیـث داسـې مجالسـو تـه د تلـولاره نـه وه خـو د دې ادبـي هـڅو فعـالیتونو او منظـم ادبـي دربـار نـه چـې هـره اوونـی بـه یـې د نـارنج پـه مانـی کـښي غونـډې کولـې، خبریده او اغېزمـن کـېده.

د۱۳-۱۴کلنـی سـن دزده کـړې ،اخـذ او اسـتعداد دغوړیدنـې سـن وي. دی پـه بنـد کـښي لـه نوروتولـو مصروفیتونـو نـه بـې غمـه و او کتـاب اوادب تـه یـې چـې مخـه شـوې وي نـو بیـا د ده د ځپـاند اسـتعداد د غوړېدنـې لـه پـاره یـو طلایـي فرصـت و او د ده د خـدای ورکـړې فراست او ذهـانت د ودې لـه پـاره یـوه ښه زمینـه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد شاه بابا دپاچا کېدولو په لومړيو دوو کلونو کښې خپل لومړی ديوان راغونډ او ترتيب کړ او داهم ګواهي لي چې ده شاعري تر پاچاهۍ ډيره وړاندي شروع کړې اوبيا هم زما اټکل دی چې د اديب پاچا له همدې زندان نه به د ادبي مدرسې په توګه خپله شاعري او خپل ادبي فعاليت رانښلولي وي.

[۴]

احمد شاه بابا له تنکۍ ځوانۍ نه تر مړينې پورې پر له پسې شاعري کړې اوزياته ادبي پنګه يې مورته راپرېښې ده .

لوی استادعلامه عبدالحی حبيبي په "لوی احمد شاه بابا" کښې احمدشاه بابا د خوشحال خان خټک د ادبي مکتب پيرو بللی او د ده وينا ساده، له پيچلو استعارونه لرې خوږه او دلکشه ګڼي (لوی د احمد شاه بابا پنځم مخ) خو په پښتانه شعراء کښې خپله خبره بيرته اخلي او د رحمان بابا دادبي مکتب پيرو يې ګڼي (پښتانه شعراء۱/۳۳۰مخ)

لوی استاد د خوشحال خان خټک د ادبي سبك او مکتب ځانګړني داسي شمېري:

۱- دې سبك د پښتو شعر ډېرارت کړ، علاوه پر غزل، مثنوي، قصيده، رباعي چې تر خوشحال دمخه ويل شوي وو ده نور ټول دعربي اوفارسي دشعر اقسام په پښتو وويل او ځينې ابتکارونه يې هم د شعر په اقسامو کښې وکړل.

۲- په دې سبك کښې هر ډول صوفيانه، اخلاقي، فلسفي، فکاهي مضامين او مدح، رثاء، محاکات، اجتماعي خبرې شته چې ملي عواطف او مزايا هم تلقين کوي اويو ښه حاوي اورات سبك دي.

۳- په دې سبك کښې دپښتو اوپښتونوالی او د پښتني اخلاقو او ملي احساساتو روزنه هم شته او د خوشحال خان خټك خپل اشعار د ملي جذباتو ډك دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- پــه دې ســبك كــښې - اوږدې اوږدې قصيــدې پــر يــوه موضــوع چـې شــاعر غــوره كـړې وي ويــل شــوې دي چــې هــره قصيــده يــو بــېل اجتماعي يــا تبليغي يــا تــاريخي مضمــون دی.

۵- پـه دې سـبك كـښې بديعـې صنـايع او تلازمـات او تشـبيهات ګډ شـول مـګر دومـره ده چـې شـاعرانو يـې د اشـعارو سـاده ګي او سلاسـت، تـر صنعت اوتكلف قربـان نـه كـړل او د طبيعـت لـه لمنـې څخـه ونـه وتـل او ډېرې پېچلې وينا وې يـې پـه اشعارو كـښې رانـه وړې.

۶- حماسـې احسـاسـات پـه خپلـه خوشـحال خـان پـه دې سـبك كـښې راوړل اوشاګردانو يې هم لـږ -لـږ پيروي وكـړه.

۷- تنقيـد اوهجـو هـم پـه دې سـبك كـښې شـته او پښتـو شـاعرانو مخصوصـاً د مغولـو د اسـتعمار طلبـانو ډېره هجـو او غندنـه كـړې او د پښتونوالي پـه مقابل كـښې يـې د مغولوالـي كلمـه جـوړه كـړې ده.

۸- د دې مكتـب پـه اشـعارو كـښې ډېر حكـم او نصـايح اوفلســفي مطـالب شـته چـې د ژونـدون اسـرار او دقـايق پكـښې نغښتـل شـوي دي.

۹- د ادبــي ارزښت لــه پلــوه دا ســبك تــر ټولــو جــامع اوښه دی چــې معنـوي او شـعري دواړه قوتونـه لـري.

۱۰- پـه دې سـبك كـښې خورالـوړ اودنزاكتـه ډك شـاعرانه تخيـلات شـته او دتخيـل نوښتونـه لـري چـې طبيعـي رنـګ لـه لاسـه نـه وركـوي (پښتانـه شـعراء/ ۲۸-۲۹مخونـه).

اروانښاد علامــه حبيبــي درحمــان بابــا د ســبك ځانګړنــې داســې يـادوي:

۱ - د دې سـبك شـاعر د روح الـهام منـي، د مـادې سـره يـې ډېر سر و كار نـه دی، د هغې دنيـا څخه خبرې كـوي چـې ابـدي دنيـا ده.

۲ - د دې سـبك شـاعر لـه مـادي كثافـاتو څخـه لـېرې كـېږي او هلتــه ځي چــي صلــح كــل دی او د دې خــاوريني نــړۍ شــور ماشــور پكـښې نشـته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - دا سبك په ادا او د احساساتو په تصوير کې سپېڅلی او سلیس دی. ابهام پکښې نه ګڼي او د شعر الفاظ ساده او ښکلي خوښوي.
۴ - غزلیات، قصاید، رباعیات او د شعر ټول اقسام په سپېڅلي ډول وایي او له مینې او اخلاقو څخه ږغېږي.
۵ - د عشق او مینې په دنیا کښې هم د واقعیت خوا ته ځي او د خیال لړ تابع کېږي.
۶ - د دې سبك شاعر عشق او الهام د ژوندون مدار ګڼي، یقین او ایمان پر عقلیت غوره ګڼي. (پښتانه شعراء، ۱/ ۳۰-۳۱مخونه.)

زما له نظره احمد شاه بابا د شاعرۍ ځانګړی سبك لري، د چې خوشحال بابا د سبك لړ لړ نخښې هم پکې شته، د رحمان بابا د سبك ځینې ځانګړنې هم لري او د روښانیانو د سبك او حتی د ده د معاصر او د دربار د شاعر پیر محمد کاکړ د سبك رنګ هم پکښې شته چې زه دلته دا ټول سبکونه نه څېړم، بلکه په لنډیز سره وایم چې:

د احمد شاه بابا د شاعرۍ په تصوفي اړخ کښې د رحمان بابا د سبك پر اغېز سربېره د روښاني تصوف رنګونه هم جوت او ښکاره دي او خصوصاً شعر یې د شکل له اړخه تر خوشحال بابا او رحمان بابا ډېر زیات د روښاني شاعرانو رده پالي او تر ډېره حده د رحمان بابا د شعر له سلاست او د خوشحال بابا د شعر له صلابت نه را ټیټ دی او ان کله کله له فني کډوډیو، د قافیې له ګنو عیبونو سره مخامخ او د بحرونو او سپلابونو له کچ او مېچ نه پرېوتی دی.

همدا راز د احمد شاه بابا د شعر یو خوندور اړخ د اولسي ادب رنګ دی، چې پرې پروت دی او ډېر بیتونه او غزلونه یې له تاریخي نارو، غاړو او د میندو او ماشومانو له سندرو سره نژدېوالی او ورته والی لري او اولسي ژبه او ادا ساتي.

لکه دا بیت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخــــــامخ راغله زيري
رنگ يې گل سترگې گلې
کټ مټ د "غاړې" په بڼه دی

په دې توگه د احمد شاه بابا شاعري که کوم ځانگړی ادبي مکتب نه دی، نو د سبك له مخې يقيناً چې ځانگړي کړه وړه، جوړښت او پايښت لري، چې تاسې به د ديوان د لوستلو پر وخت دا ځانگړنه او بېلوالی ښه ترا محسوس کړئ.

[۵]

د احمد شاه بابا د ديوان گڼې، قلمي نسخې موندلې کېږي، موږ د ده د ديوان نسخې په دوو ډلو وېشلای شو. يو د هغه ديوان نسخې دي چې ده د خپلې واکمنۍ په څلورم کال راغونډې کړی او زياته برخه يې د ده د ځوانۍ او د پاچاهۍ تر دورې وړاندې شعرونه دي، دا ديوان بيا بيا نقل شوی چې گڼې نسخې يې راپاتې دي او په پای کښې يې دا بيتونه راغلي دي:

کتاب ختم شو په دوشنبې	يارانو موږ به څو تاسو دلـــې
پـــــه اخر ورخ د روژې	سنه هزا و صد شصت و ســـې
ارام وربــــــاندې نه وي	بيــا پـه صبر يې شي تســـلې
احمدپه دعا يادکانيې يارانو	چې په کار يې شي په ورځ د خولې

د دې دفتر په اکثرو شعرونو کښې د ده نوم تش "احمد" راغلی او يوازې هغه غزلې يې "احمد شاه" لري چې د شاهي پر وخت يې ويلې.

بل د ده د ديوان هغه نسخې دي چې د ده تر مړينې وروسته راغونډې شوې او د ده ټوله شاعري پکښې خوندي ده، د ديوان د دې بشپړ متن نسخې محدودې او معدودې دي.

د احمد شاه بابا ديوان لومړی ځل علامه عبد الحی حبيبي د لوی احمد شاه بابا په نامه له يوې مفصلې او مبسوطې سريزې سره په ۱۳۱۹ لمريز کال په کابل کښې د پښتو ټولنې له خوا خپور کړ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم ځل په ۱۹۶۳ میلادي کال د پېښور د پښتو اکیډمی له خوا په پېښور کښې خپور شو که څه هم د پېښور چاپ. د خطي نسخو تر څنګ د کابل له چاپ نه هم استفاده کړي. خو ډېرې غزلې ترې پاتې شوې او یا یې پرې اېښې دي. په همدې ترتیب د پېښور د چاپ زیاتې غزلې د کابل په چاپ کښې نشته او له خطي نسخو اخیستل شوي، فکر کېږي چې دا به دا ستا د حبیبي په لاس کښې خطي نسخو نه درلودې او یا به یې ځینې ده قصدا پرې اېښې وي ځکه ډېرې ابتدایي او خامې غزلې پکښې شته چې تنقیح شوې او تصحیح شوې نه دي او د بابا د دیوان د ابتدایي مسودو ښکاري.

په هر حال دا چاپ د بابا تول تر لاسه شوی کلام لري او د دې دواړو چاپي نسخو له مخې تیار شوی دی. له دویم چاپ نه اخیستل شوې غزلې او بیتونه په ستوري نخښه شوي او په ګډو غزلو او اشعارو کښې د کابل چاپ متن ته ترجیح ورکړل شوې ده.

ګران مومن موحد د بابا د دیوان دا کار په خاصه مینه او جذبه کړی او په خپل لګښت یې تاسو ته وړاندې کوي چې د ده دا له خپل ملي کلتور، ادب او معنوي شتمنیو سره مینه د ستایلو او مبارکۍ وړ ده.

په درنښت

حبیب الله رفیع

حیات اباد، پښتونخوا

۱۳۷۷/۱۲/۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزليات

(۱)

(۱)

بســـم الله الرحمن الرحيم زما
ده در د زړه پـــه اقــليم زمـا

بســـم الله الرحمن الرحيم زما
بــصر د زړه ده ســليم زمـــا

بسم الله الـرحمن الـرحــيم زما
ب بـاور مـــيم در نعيم زمـــا

بـــسم الله الـرحمن الرحيم زما
بــسم "الله"د دهـر ابر کريم زما

بـــسم الله الرحمن الرحيم زما
ده د روح بحـــر عـــميم زمـا

بسم الله الـرحمن الــرحيم زما
نـــور د زړه په حـــريـــم زمـا

بـــسم الله الرحمن الرحيم زما
"احمد" نـــا.... رب رحـــيم زمـا

(۲)

کـــه وواپـــم زه رشـــتـــيا
وابـــه نـــه وړمـــه لـــه تـا

مـــا نـامــوس دربـــانـدې ايښی
که بد نـــوم مـــې وي پــه دا

بـــد نـــامـــي مې نيکنامي ده
که مې مينـــه وي رشـــتـــيـــا

چې رقيب په سترګـــو ويـــنـــم
توکل پـــــــه ربـــــــنـــا

له اوله سر بـــازي کـــــــړم
په تـــبـــره تـــــوره دلا

کـــــــه مــــې لانفی الا کړه
زه بـــه تـل اوســـم بـــقـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیارو ووت له لاسه — نه داره "قالوا بلی"
معرفت "قالوا بلی" دی — بیا ده نفی ماسوا
❁ بقابخره مشوشه — الف یوتر ابدا
❁ احدیت د "ب" باور شو — "ت" توحید وایه ما
❁ "ث" ثبوت نور کرم — ثبوت نور د مصطفي
❁ چي عالم پیدا نه ؤ — ما د نور ترله ملا
❁ دي آمرزنده د هر چا — په قدم يي شه فنا
د وحدت پر مځکه اوری — هویت خره معنی

دا ویل پریږده "احمده"
که ویل د مصطفیﷺ

❁❁❁

﴿۳﴾ — ﴿۲۲﴾

په خوا راغله محبوبا — عجب ښکار کا دلربا
❁ هره چار له مکاری کا — د عاشق خونه فنا
دا پخپل حسن غره ده — پر عاشق پر و ته بلا
علاج نه لري عاشقه — پرې کړه سر په تېغ د لا
که ته سر پریکړی راشې — دا به وویني اعلا
رقیبان دي په دالار کښې — وایه تل "لاحول ولا"
که ته خلاص شوې له رقیبه — کړې به سیر " الی الله"
"الی الله" سیرونه ډېر دي — مېوه واخله د بقا
د بقا مېوه هم پریږده — کړه د "هو" پټکی تر ملا
که د "هو" پټکی تر ملا کړې — جهان ستا تر ابدا

"احمد" خدای په مل اختیار کړه
چې اختیار مشکل کشا

❁❁❁

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۴﴾ ﴿۳۳﴾

اوس زه ستا کوم ثنا ای فریاد رس شها
لاس په سر درته ولاړیم یار له مامه کړې جدا
ارمان هزار ارمان صنم مالا په هیڅ حالت مه کړه سوا
اس د خیال دی په شان دی په قدم قدم په چشمو زما
آفتاب چې دی له مخه رنلړ زیړی کا ترو په کوم حسن سمی کړې له تا
آسمان که مخ نسکورمځکی ولور ته ګنه یا دیې شوه د ستا د قد علیا
آیینه چې له شصته دې جلوه کا له حیرته سترګی څو ړی ثریا
آبی مخ زه اوره رنلړ ژړا کړم له ژړا مې د سینې زیږی لالا
آبیه د مجنون له مخې ولاړ شه له دنیا چې په ارمان و ته لیلا
آب حیات دی له زنخه معلومیږي له غابښونو صبحدم کوې خندا
اشنا یې جانه هغه بللې بویه چې په غم وخوږ زهیروې د اشنا
ابد د رحمت که سر بیرون کا چې په داغ زړه د لا لا و که ژړا
انګړ یې د سرو زرو تورې خاورې چې پرې نه وې د شهلا سترګو رڼا
اورمې په زړه بل دتا د عشق دی آرزو مند دی ددیدن یم دلربا

احمد په یار قسم دی بی له یاره
که به خوښ وی په دنیا یا په عقبا

❀❀❀

﴿۵﴾ ﴿۴۸﴾

که په زړه باندې هر څو کوم دوا بې لیدنه به جوړ نشي راته دا
زما زړه که دلې وای ما به دوا کړه باري وړی دی د یار مهر ووفا
معشوقه په هسکواله لکه اسمان شوه و اسمان وته لاس نه رسې د چا
چې له لاسه ناامیده هم له پښو سي بل امید یې پاته نسي بې له خدا
مینه هیچیرې په زرو په زور نسي د شها مینه په روح ده زړه لتا
محبت که یې په زرو یا په زور وای نن به مینه وه حاصله د هر چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وښه عشق لره فنا نشته هېڅېږي — سي فاني باقي، بقاسي هم فنا
چې فاني سي دا باقي، بقا فنا سي — عشق به سي فنا بقا هم بيا لقا
نور به درسي ده بقا بې نهايته — تا به هله کاله عشقه بيا جدا
چې له عشقه دې جدا کړی زما جانه — دربه سي معنی وتاوته دانا
دغه عشق به لتانه ځي تل تر تله — له سواوو به سوا کړې ته سوا
چې سوا ته له سواو وکړې سوا — معرفت په معرفت به سي روښا
معرفت ګوره له ياره سره دادی — بې له ځانه به يار وينې هم اشنا
❁ هم يې عشق يو اراده دی که پوهېږی — اراده يې بيا زېور کړه د بقا
❁ په نظر د تاد يار تفاوت نسته — لکه دوه سترګې د چا چې وي بنا

وايې غوست بوقلمون کميس"احمده"
نه دی رنګ له بله رنګه يك تنها

❁❁❁

﴿٦﴾ — ﴿٦۴﴾

راسه راسه مرحبا — ته له خدايه غوښتې ما
همېشه می ياد ولې! — ای زما د زړه صفا
آراسته که په دنيا يم — زه بی څو کوم بې تا
همېشه زاري دعا کړم — چې مې تل وای دلربا
مرګی ښه دی په دنيا کښې — نه چه څوك سي بې وفا
سر په تېغ پريکړی ښه دی — تر بې پته په دنيا
چې زه سرپه بورجل کښېږدم — نور به څه کړې راته وا
چې يې سر په مينه کښېښود — هغو يو وړه محبوبا
چې مې مينه يا دوله — تېر تر ځان وم لا پخوا
ای دلبره زړه به ښه کړې — که ته واورې دا زما
❁ چې د زلفو په دام کيووت — دا عاشق ووې بلا
❁ دا رضا به په رضا که — که ته هم کوی رضا

په کار نه دي بې له تا

(c) ketabton.com: The Digital Library

"احمد شاه" ته دواړه سرایه

(۷) ❁❁❁ (۷۷)

چې معشوق عاشق ته وايي بې حیا — بې حیاء دی عاشق نه وي بې ثنا
دا د عشق په اور صیقل د عاشق زړه دی — په هیڅ شي به دی نور نه شي ناصفا
لیونی به د صحرا ولورته راسی — که پر راسی ستا له مخه یو ضیا
که دستګیرې مې دا ستا زلفینې نه شوې — تل به یم د فقیرۍ په انزوا
هر یو زړه چې په مژګانو ستا زخمي سو — بې دا ستا له سترګونه وینې شفا

چې په څه یار راضي کیږي" احمد شاهه"
که په سر وي که په مال وي زمونږ رضا

❁❁❁

(۸) (۸۳)

ستا له مینی په عالم کښې سوم رسوا — لړو ډیر خو د زړه حال وماته وا
چې دې حسن له دنیا ځخه عروج کړ — ګنه زما خته خمیر وه په عشق ستا
تور طالع به زما سپین پر دنیا نه سي — مګر ستا مینې پرې وکړه تجلا
نور د حسن دې تمام له ځانه بیل کړم — ځکه نور د جهان نه وینم بې تا
چې مې زړه هسې دا ستاد نور دفتر سو — دغه زړه په زړه خبر کړم لا پخوا

"احمد شاهه" همیشه خوښ اوسه له خدایه
چه مرآت د زړه دی خدای کړه محبوبا

❁❁❁

❁ (۹) (۸۹)

راشه راشه دا معنی څه ده ملا
معنی له لفظ کوم لفظ دی له معنا
یومرغه سینه په اورېښې په اوبه سرپه اوره کښې
خوراك يې دسینی لارووطن پټ په خپله ها
اوراوبه اوره په خپله ها کښې منجمد شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هاخالي مرغه تروو اوس په خپله که ثنا
دوه يې ځانګې ځينې بيل دی نه نوی شتی
پرواز يي په انديښنه حکم که په چا بلسا
شپږ مښو کې يو له بله پټې لس يې ستر ګې
پنځه د شپې پنځه کا ته د ورځې که په غلا
اوو يې ژبې دوه يې سره د هر سر نور جدا
شپږ قراری او اوومه يې د خپل صفت ګويا
مزکه عدم تخم معدوم ځمزمان د تسلسل دي
ددی مزکی تخم ځمراوپه اوره شنه والیوجود فنا
"احمد" چې دا بيانکه هر طالب به طبع وايي
ګرانه نه ده ... ايمان عقيق کاندی فضلا

❁❁❁

﴿۱۰﴾ ﴿۹۷﴾

که زه نوريم ستا د کوريم محبوبا — هسی نه چې د پېغوريم محبوبا
نه د اصل لاف کوم نه د خبرو — اور لړونی ستا د اوريم محبوبا
که دا ستا نظر پر ماوی تر لمر لوی يم — که نظر کړې هومره نوريم محبوبا
که قدم زما پر سر ږدې اې دلبره! — زه خو خاورې ستا د لور يم محبوبا
چې قدم مې ستا د خيال په خاطر راسي — زه خو ستا د خيال انځور يم محبوبا
زه په دا له نور عالمه بيګانه شوم — چې له زړه په عشق خمسوريم محبوبا

له "احمده" مه غواړه بې وفايي
ستا په مينه سره توريم محبوبا

❁❁❁

﴿۱۱﴾ ﴿۱۰۴﴾

وبورجل ته دې ولاړ دي ميـنان ستا
که يې وژنې خو په حکم دي روان ستا

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library